

בבא מציעא ד

משה שווערד

1. רש"י על בבא מציעא דף ד/א

תאמר - בשבועה דעדים, שאינו נשבע על מה שהעידו אלא על מה שלא העידו, ועל כפירתו הוא נשבע ולא אהעדאתן, ומנין לך להחמיר כל כך

2. ריטב"א על בבא מציעא דף ג/ב

אלא אתיא מעד אחד וכו' מה לעד אחד שכן על מה שמעיד העד הוא נשבע להכחישו תאמר בעדים שכן על מה שכפר אתה אומר שנשבע. כתב רש"י ז"ל תאמר בעדים שאינו נשבע על מה שהעידו אלא על מה שלא העידו ועל כפירתו הוא נשבע ומנין לך להחמיר כל כך ע"כ, וזה הלשון שכתב ומנין לך להחמיר כל כך נראה מיותר, ואשכחנא מרגניתא תותיה, דמרן ז"ל גלי לן דהאי פירכא לא אתינן עלה בתורת קולא וחומרא, דהא ודאי מה שאין העד משיבוע על מה שכופר אלא על מה שהעיד קולא היא בכחו ולא חומרא, אלא בתורת טעמא אתינן עלה, דאנן שפיר ילפינן מעד אחד מה שיש בעד אחד, אבל לדון ממנו יותר ממה שיש בו לחומרא, דהיינו לחייבו שבועה על מה שלא העידו זו חומרא היא, ומנא תיתי לן, דיו לבא מן הדין להיות כנידון:

3. נחלת משה

מה לע"א שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע וכו'. מלשון הגמרא לכאורה משמע שעכשיו ילפינן משבועת ע"א לחוד בלא גגול שבועה וחזרה צה הגמרא ממה שאמר ר"פ לעיל דאתי מגלגול שבועה דע"א אבל מהנימוקי יוסף משמע דעכשיו ג"כ יליף הגמרא מגלגול שבועה דע"א וה"פ מה לע"א שכן על מה שהוא מעיד הוא נשבע והשבועה גוררת שבועה האמר בעדים שמחייבין שבועה על מה שלא העידו בלא גררא דשבועה. וז"ל שהנימוקי יוסף סובר דכיון דלא קאמר "אלא" ש"מ דלא הדר ציה משנווייה דגלגול שבועה, ועוד י"ל דהנימוקי סובר בשלמא אם נאמר דילפינן מגלגול שבועה דע"א הוי שפיר ילפוחא דכמו ע"א מחייב שבועה אפי' על מה שלא מעיד כך עדים ואע"פ שיש פירכא דבע"א שבועה גוררת שבועה אמרינן פיו יוכיח אבל אם נפרש דילפינן מע"א בלי גלגול שבועה א"כ לא הוי כלל ילפוחא דשבועת העדים אינו דומה כלל לשבועת ע"א וא"א למילף שעדים יחייבו שבועה על מה שאין מעידין מע"א שמחייב שבועה על מה שמעיד לכן מסתבר ליה לנימוקי לפרש דאף לפי המסקנא ילפינן מגלגול שבועה דע"א.

4. נחלת משה

שכן אינו צחורת הזמה וכו'. כתב ר"ח דע"א שהזם פטור לפי שא"א לקיים צו ועשיתם לו כאשר זמם דממון בין כך לא כי יכול לחייב ואת השבועה שרצה לחייב לא שייך שישיבועו אותו.

5. תוספות מסכת בבא מציעא דף ד עמוד א ד"ה עד אחד

עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ובהזמה - שפיר גרס הכא ובהזמה כיון שע"י הזמה דבורו בטל ואין להקשות מה לפיו שכן אינו משלם בהזמה תאמר בעדים שמשלמין בהזמה ואז לא יכול לומר עד אחד יוכיח שמשלם כי מה

שהעד אינו משלם כשהוא מוזם אינו חומרא אלא לפי שבעדותו אינו מחייבו ממון לכך הואיל ודיבורו בטל חשיב ישנו בהזמה ובסמוך על מה הצד פרכינן ליה משום דעל מה הצד פרכינן פירכא כל דהו ורבי חייא אפי' על מה הצד לא פריך ליה משום דמה שאינו משלם העד כשמוזם זהו גריעותו לפי שלא היה כח בעדותו לחייב ממון.

6. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף ד עמוד א

ש(מב) להזים ע"א אי בעינן דוקא שנים, או דסגי באחד

גמ' הא לא קשיא ר' חייא תורת הזמה לא פריך, ופירש"י אינה חשובה לו פירכא דכיון דעד אחד ישנו בהזמה ליבטל עדותו "בעדות" שני עדים וכו'.

וכתב הרש"ש דלכאורה היה נראה להגיה "כעדות" שנים, והיינו דעדותו מתבטלת כמו כל שנים, אבל לא דבעינן שנים לבטלו, דבשביל לבטל עדות של ע"א לא בעינן דוקא שנים אלא סגי באחד.

אולם כתב דאפשר דבשביל לבטל עדות ע"א ע"י הזמה בעינן דוקא שני עדים, דאף דדעת הש"ך (בסי' פ"ז סקט"ו) דעד המסייע פוטר משבועה אפי' כבר נתחייב ע"פ ע"א, זהו דוקא כשמכחישו, דבזה אמרינן דכיון דעד המסייע פוטר ה"ל כשנים, אבל כשמזימו הו"ל כחד לגבי תרי, כיון דהראשון הוי כבר כשנים והשני שמזימו הוי רק חד.

ועוד כתב דכיון דהזמה איננה בגוף הענין רק על עצם העד הו"ל כע"א בהכחשה דלאו כלום הוא, וא"כ

להזים בעינן דוקא שני עדים.

אולם כתב דמדברי הרא"ש מוכח דע"א יכול נמי להזים ע"א, שהרי כתב להוכיח דעד המסייע פוטר משבועה מהא דילפינן העדאת עדים בק"ו מע"א, דאי נימא דעד המסייע אינו פוטר לפרוך מה לפיו וע"א דכשהן מחייבין שבועה אין כיוצא בהן פוטר מאותה שבועה, אלא ע"כ מוכח דע"א נמי פוטר משבועה.

וא"כ הרי מזה יש להוכיח נמי דע"י הזמה נמי יכול ע"א להזים, דאל"כ אכתי לפרוך מה לפיו וע"א שכן אינן מוזמין בכיוצ"ב, אלא ע"כ מוכח דאף להזים מהני ע"א.

7. ספר בית לחם יהודה

לממון מהרמב"ם בפ"כא מהל' עדות ה"ה שכתב: "בא עד אחד והעיד שזנתה אחר קנוי וסתירה ונמצא אותו העד זומם משלם כתובתה"

אכן החזו"א על הרמב"ם שם נוטה לסברת הקצוה"ח שאין הזמה אלא בשני עדים, ומבאר דאין ללמוד מהתוס' דבמקום שעדותו מועילה לממון יתחייב כשהוא מוזם, דבאמת אינו משלם אף במקום דמחייב ממון, ומש"כ התוס' דמה שהעד אינו משלם כשהוא מוזם זהו לפי שבעדותו אינו מחייבו ממון אין כוונתם לומר שזהו לפי שעדותו לא הועילה לחייב ממון אלא כוונתם היא דלפי שבעלמא אינו קם לממון הלכך אף במקום דמהימן אין כל הסמיכות עליו, ומשו"ה לא נאמרה בע"א תורת הזמה. ומה שהוכיח המנ"ח מדברי הרמב"ם עיין בחזו"א שם מש"כ ע"ז. וע"ע בקו"ש ב"ק אות מב' ובקובץ ביאורים למכות אות ב'.

פז) תוד"ה עד אחד יוכיח שישנו בהכחשה ובהזמה — כי מה שהעד אינו משלם כשהוא מוזם אינו חומרא אלא לפי שבעדותו אינו מחייבו ממון.
מכאן למד הקצוה"ח בסי' לח' סק"ה דהיכא שבעדותו הוא מחייב ממון שפיר משלם הע"א כשהוא מוזם, עיי"ש. אלא שכתב הקצוה"ח ע"ז שלבו מהסס בזה דקרא דכאשר זמם כי כתיב בשני עדים הוא דכתיב.
והמנ"ח במצוה לז' אות ד' הביא ראיה שגם בע"א שייך חיוב דכאשר זמם כשהניא עדותו

בענין עד אחד שהוזם

א) תד"ה עד וכו' מה שהעד אינו משלם כשהוא מוזם אינו חומרא אלא לפי שבעדותו אינו מחייבו ממון לכך הואיל ודבורו בטל חשיב ישנו בהזמה וכו', ור"ח אפי' על מה הנד לא פריך ליה משום דמה שאינו משלם העד כשמוזם זהו גריעותא לפי שלא היה כח בעדותו לחייבו ממון, עכ"ל. ובקט"ה (ל"ח סק"ה) כתב עפ"י דברייהם שבעד אחד שמעיד על מי שאינו יכול לישבע ועי"ז דינו שמשלם, דנמצא דשפיר מחייבו ממון, גם חייב קנס בהזמה. רצ"ע דאדרבה נראה מוכח דבכל ענין פטור, דהא מבואר בגמ' דאינו בתורת הזמה, ומשמע דלעולם פטור וכן משמע מדברי התוס' שרק באו ליתן טעם לזה שלעולם ל"ש לחייב. אלא מיהו דר"ע, מה מהני טעם התוס' ולמה לא נימא כדברי הקט"ה דבאופן שדינו משלם"מ שפיר יתחייבו, ול"כ.

ב) ובספר מעייני החכמה הקשה כן על דברי התוס' ורצה לומר דהטעם משום שאין ע"א מחייבו ממון לעולם, וגם באופן דאינו יכול לישבע אין העד מחייבו ממון אלא שזוהי, והא דמשלם הוא ממילא, כתובתא ממה שאינו נשבע ולא נחשב בזה שהעד חייבו בממון. אמנם יש להביא ראיות דאינו כן, אלא גם באופן שגורם חיוב ממון ע"י עדותו שפיר הוה בכלל חיוב הזמה.

9. תוספות מסכת בבא מציעא דף ד עמוד א ד"ה הצד השוה

הצד השוה [שבהן] שע"י טענה כו' - וא"ת כופר הכל יוכיח שע"י טענה וכפירה פטור ויש לומר דבהצד השוה שבהן יש טענה חשובה דכשמודה מקצת או עד מכחישו נראה דמשקר ולכך יש שבועה.

10. נחלת משה

ור' ששת אמר הילך פטור וכו'. בהסבר הוא דאם אמר לו הילך א"כ הוי כגזוי וכל התביעה שיש לו עליו צבית דין זה רק על חמישים ועי"ז הוי כופר הכל.

11. נחלת משה

מתקני רבנן שזוהי טעין דאורייתא וכו'. פי' דר' הייא סובר דהטעם שהקנו רבנן שזוהי צענים אוחזין זה משום שזוהי למודה במקלח דכמו צמודה במקלח חייב הנחצע שזוהי משום שהלק מהתביעה זה נכון כן צענים אוחזין כיון שהלק מה שכל אחד תוצע זה נכון לריכין להישבע (דהא כל אחד הוי גם נחצע).

ג) והנה כיסוד המחלוקת, אם הילך חייב או פטור מצואר
 בחדושי רבינו חיים הלוי (אישות פט"ז) דלכו"ע
 ע"י הילך הוה כפרוע, אלא דק"ל לר' חייא דיה גופיה מה
 דעושה כפרוע ג"כ הוה בכלל מודה במקצת, ודעת רב ששם
 דע"ז הוה כופר הכל. וציאור הדבר דפליגי אם אזלינן בתר
 הדין היוצא מטענותיהם, דלביית דין יש כאן טענה שי
 לחייב על פיה במקצת, או דאזלינן בתר גוף הטענה
 דהודה לו במקצת בשעת ההודאה ולא איכפ"ל במה דנעשה
 פרוע ואח"כ דינו ככופר הכל. מיהו טעם רב ששם למה
 אזלינן בתר הדין היוצא לביית דין מאחר דהרי שפיר איכא
 לפנינו טענה חשובה, אחמי לא נתבאר.
 והנראה בזה די"ל עפ"י דברי המוס' (ג' ע"א ד"ה מפני)
 שהקשו מ"ט כופר הכל פטור גם צנו דיכול
 להע"ז, וכתבו דמכי הוא זה משמע דגזה"כ הוא דדוקא
 מודה מקצת הטענה חייב ולא כופר הכל, הרי דמצואר
 בדבריהם, דאע"פ שמאד הסברה היה ראוי לחייב שבושה,
 מ"מ איכא גזה"כ לפטור כופר הכל.
 ולפ"ז י"ל דק"ל לרב ששם דכל היכא דלגבי בית דין אין
 להם לדון על הק' מקצת שהודה, והדין היוצא
 מהטענה והכפירה הוא דין כופר הכל, כיון דכבר הוה
 כמאן דנקיט ליה מלוה, וא"כ לגבי הנדון דביית דין הוה
 בכלל כופר הכל, וגם אם מאד הסברה הוה בכלל טענה
 חשובה ורגלים לדבר והיה ראוי לחייב, מ"מ נחמעט כל
 אופן של כוה"כ, ור' חייא אזיל בתר הטענה והכפירה ולא
 בתר הנדון דביית דין, ולכן שפיר הוה בכלל מודה במקצת.

בענין הילך

א) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' וזה הילך
 חייב, מ"ט הילך נמי כמודה מקצת הטענה דמי
 וכו', ורב ששם אמר הילך פטור מ"ט כיון דא"ל הילך הני
 זוזי דקא מודי בגויהו כמאן דנקיט להו מלוה דמי באינך
 חמשים הא לא מודי הלכך ליכא הודאה מקצת הטענה. וצ"ב
 בעיקר פטור דהילך ומה כל עיקר יסוד המחלוקת בין ר'
 חייא לרב ששם, דלפי המצואר בתוד"ה הגד השוה, הא יסוד
 החיוב שבושה דמודה במקצת מנד דאיכא טענה חשובה
 ע"ז דמודה לו במקצת ואיכא רגלים לדבר, מה נגרע בזה
 דא"ל הילך וע"ז נעשה ככופר הכל, הא שפיר איכא דררא
 דמודה במקצת. ואין לומר דכל זה אליבא דר' חייא דיליף

ז) היוצא מדברינו דכיסוד הפטור דהילך וציאור המחלוקת
 בין ר' חייא לרב ששם יש כמה שיטות.
 א. הרמב"ם לפי ציאור הגר"ת, דלכו"ע כפרוע ונחלקו
 אם ע"ז הוה כמוצ"מ במה שמודה ועושה כפרוע, או
 כיון דשוב נשאר כופר הכל דינו ככוה"כ דנפטר מגזה"כ.
 ב. בעהמ"א, וכן דרך הפנ"י בדעת רש"י דהמחלוקת אם
 הוה כפרוע, ולכו"ע אזלינן בתר השתא דבעינן בנדון
 צ"ד שישאר חיוב במקצת.
 ג. המוס' ק"ל דיסוד הפטור מנד דאין אדם מע"ז, ופליגי
 בזה אם הוה בכלל מע"ז.
 ד. מוס' הרא"ש והגה"א דיסוד הפטור דלא מקרי הודאה
 אם לפי דברי הגתעב כבר היה מקודם לכן ברשות
 התובע, ולהגה"א ל"ש כן במלוה בכסף אחר והרא"ש מביא
 ב' שיטות בפרט זה אם שייך גם במלוה שהכסף מוכן.
 ה. הקוה"ס דע"ז שנותן לא בעינן להודאתו, והוא ציאור
 אליבא דרמב"ם והמחבר, ולא לפי כל הראשונים דק"ל
 דסגי בפקדון בכל מקום שהוא.

המבואר מדברי מוס' הרא"ש דיסוד הפטור בהילך משום
 דנחשב שמעיקרא ליכא הודאה, כיון דכבר היה
 מוכן לחזירו, ומשמע דכה"ג לא מקרי טענה כלל דימא
 שמודה במקצתה, כיון שכבר קודם שהודה היה מוכן לחזירו
 אלא שדן אם שייך זה גם במעות מוכנים, וזה תולה
 בצירסאות, אבל עכ"פ מצואר להדיא דלא סגי במה דאחרי
 ההודאה הוה כפרוע, וכל הפטור מנד דנחשב כאילו
 בהודאתו רק מגלה שלא היה מקום לחזינה.

13. רש"י על בבא מציעא דף ד/א

והילך - לא הוצאתים, והן שלך בכל מקום שהם:

14. חדושי הר"ן על בבא מציעא דף ד/א

והילך. פירש"י ז"ל לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם. משמע דאי אמר הילך מעות אחרים תחתיהם אע"ג דנקיט להו בבי דינא ובעי למיתבינהו לאו הילך הוא, ולפי דברים הללו הילך לא משכחת לי' אלא בפקדון לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא בכל מקום שהוא ואותן מעות בעצמם של מפקיד הן אבל במלוה לא משכחת לה שאפי' ישנן לאותם מעות שהלוה לו בעין לא מצי למימר ליה הרי הן שלך בכל מקום שהן דהא מסקי' בפ"ב דקדושין (מ"ז א') גבי ההיא דהמקדש במלוה אינה מקודשת דמלוה אע"פ שהיא בעינה ברשות לווה היא ולא ברשות מלוה כלל לא לחזרה ולא לאונסין וכיון שכן היאך יאמר לו שהן שלו בכל מקום שהן, אלא ודאי לפי דברי רש"י ז"ל הילך לא משכחת לה אלא בפקדון אבל במלוה לא, ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דהילך איתיה בין במלוה בין בפקדון במלוה דכל שהם בידו והוא מזומן לתת לתובע ה"ל הילך ופטור בין שהם אותם המעות בעצמם שהלוה לו או מעות אחרים דכמי שנתנם לו כבר דמי ובפקדון כל היכא דמודה לי' אע"פ שאינו מזומן בידו אלא עומד באגם ה"ל הילך משום דכל היכא דאית' ברשותא

דמריה אית', וראיה לדבר מדמקשינן בסוגין מדתני רמי בר חמא דארבעה שומרים צריכים הודאה במקצת ואמרי' ה"ד לאו דא"ל הילך ואי איתא דבפקדון נמי לא מקרי הילך אלא בזמן שישנו בידו ומזומן להחזירו מאי קא מקשה ה"ד לאו דא"ל הילך ומאן א"ל דרמי בר חמא בכה"ג קא מיירי ולמה לי נמי לשנויי ואיך מתה לה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא לוקמה כפשטה כגון דקיימא באגם דכיון שאין הפקדון בידו ואינו מזומן להחזירו לו לאו הילך הוא, אלא ודאי ש"מ דפקדון כל היכא דקא מודה ביה בין שהוא מזומן להחזירו בין שאינו מזומן להחזירו כהילך דמי דכל היכא דאית' ברשותא דמריה אית' אבל במלוה לא מקרי הילך אלא כשהמעות בידו ומזומן לפרוען:

15. ריטב"א על בבא מציעא דף ד/א

אלא כי איתמר ותנא תונא על אידך דר' חייא איתמר אמר ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והילך חייב. פירש"י ז"ל הילך לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם, ונראה מדבריו תרתי חדא דמלוה שהוציאה אע"פ שנותן לו מעות אחרים בב"ד לא חשיב הילך, ועוד דכל שלא הוציאם והם בעין ברשותו אע"פ שאינם עתה בב"ד הוי הילך, ואדרבה איפכא מסתברא דכל שנותן מעות בב"ד זה הילך גמור הוא כאילו פרע והוי באידך כופר בכל, וכל שאינם שם בב"ד אין כאן פריעה של כלום, ומשום דהו זוזי דמלוה גופיה ברשותיה מאי הוי דהא מלוה להוצאה ניתנה ודידיה נינהו, ומיהו בפקדון ודאי כל היכא שהוא בעין ברשותו חשוב הילך אע"פ שאינו בב"ד, דפקדון כל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה, והכי מוכח לקמן בג' פרות דרמי בר חמא כדבעינן לפרושי התם בס"ד, ומשכון לא חשיב הילך דהא מחוסר שומא וגובינא, אלא אם כן דמיו קצובין ונותנו לו מיד בפרעון גמור וידעינן דלית ליה זוזי לאידך, דכל היכא דאית ליה זוזי בעין לית ליה למיפרעיה בשומת מטלטלין כדכתבי רבוותא ז"ל, וזה ברור ופשוט לפי עניות דעתי ואע"פ שרבים וגדולים חולקין בדבר. ומורי הרב ג"ר כן הורה כדברי דמשכון לא הוי הילך אלא כדאמרן:

16. פני יהושע על בבא מציעא דף ד/א

בד"ה והילך לא הוצאתים והן שלך בכל מקום שהם כו'. ונראה לי בכונת רש"י דדוקא בכה"ג שייך פלוגתא דרבי חייא ורב ששת, דר"ח לא קחשיב ליה כופר בכל כיון שאף במה שהודה אכתי מחוסר גובינא והב"ד נזקקין לכתוב לו הודאתו כדי שלא יוכל לטעון פרעתי משא"כ כשהנתבע נותן להתובע בפני ב"ד כפי מה שהודה א"כ ממילא דתו אין הב"ד נזקקין לדון על מה שהודה ומסר לו בפניהם אלא על מה שכופר בלבד א"כ הו"ל כופר בכל גמור ואפילו ר"ח מודה דפטור, וכן נראה לי להדיא מלשון הגמרא דקאמר דטעמא דרב ששת משום דהנך זוזי דקא מודה ליה בגווייהו כמאן דנקט להו מלוה דמי משמע להדיא דהשתא מיהא אין המעות ביד המלוה ואין כאן אלא הודאת פיו גרידא והיינו כפרש"י שאומר לא הוצאתים והן שלך בכל מקום שהם ומש"ה מחייב ר"ח דחשיב מודה במקצת גמור כיון שהב"ד נזקקין למה שהודה כדפרישית וממילא משמע דכשמוסר הנתבע לתובע בפני ב"ד כל מה שהודה ונקט ליה המלוה בכה"ג ר"ח נמי מודה דלא מקרי מ"מ אלא ככופר הכל דמי מטעמא דפרישית, כן נראה לי ברור בפרש"י דשמעתין ודלא כהגהות אשרי שכתב בכונת רש"י להיפך ונכרין דברי אמת וכמו שאבאר עוד בסמוך בלשון רש"י בד"ה טעמא דאמר שלש כו', ודו"ק:

17. שיטה מקובצת על בבא מציעא דף ד/ב

סלעין דינרין. קשיא לי מה לי סלעין מה לי דינרין ותרתיה למה לי. ויש לומר דקתני סלעין לרבנן דרבי שמעון דאפילו שהודה בסלע שהוא דבר גדול לא מיקרי משיב אבידה. וקתני דינרין להודיעך כחו דרבי עקיבא דאפילו משום דינר אחד חשיב ליה משיב אבידה. מורנו הרב נר"ו:

18. תוספות מסכת בבא מציעא דף ד עמוד ב ד"ה אין נשבעין

אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות - וא"ת למ"ד בפרק גט פשוט (ב"ב דף קעה:) שעבודא דאורייתא מודה מקצת הטענה למה נשבע הא כופר שעבוד קרקעות וי"ל שמחל לו השעבוד או שאין לו כלל קרקעות אפי' משעבדי אבל לרבי יוחנן דאמר בפ' שבועות הפקדון (שבועות דף לו: ושם ד"ה ואין) כופר בממון שיש עליו עדים חייב קרבן שיש עליו שטר פטור משום דכופר שעבוד קרקעות דבעדים לא חשיב כופר שעבוד קרקעות אף על גב דסבר ר' יוחנן שעבודא דאורייתא היינו משום כיון שהפקיעו חכמים השעבוד במלוה ע"פ משום פסידא דלקוחות חשיב כאילו מחל לו השעבוד ומיירי דאית ליה משעבדי ולית ליה בני חרי דאי אית ליה בני חרי אפי' יש עליו עדים פטור ואי לית ליה אפי' משועבדים אפילו יש עליו שטר חייב.

19. ברכת אברהם

א) בתד"ה אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות וא"ת למ"ד צפ' גט פשוט שעבודא דאורייתא מודה מקצת הטענה למה נשבע, הא כופר שעבוד קרקעות, וי"ל שמחל לו השעבוד או שאין לו כלל קרקעות אפילו משעבדי וכו' ומיירי דאית ליה משעבדי ולית ליה בני חרי, דאי אית ליה בני חרי אפילו יש עליו עדים פטור ואי לית ליה אפילו משועבדים אפילו יש עליו שטר חייב, עכ"ל. וכבר חממו האחרונים על עיקר קושייתם, הא פשיטא דיש גם תביעה על מטלטלין וא"כ להוי כפוע כלים וקרקעות והודה במקצת כלים דחייב שבעת מוצ"מ, ומה איכפ"ל צמה דאיכא נמי שיעבוד קרקעות. ומש"כ הנחלת דוד דאם שיעבודא דאורייתא יש שיעבוד משעת הלוואה, לכן זה נקרא עיקר התביעה לפי שיטת החוס' והרא"ש, נראה דחוק מאד, מה איכפ"ל צומן חלות השיעבוד, ועוד הא פשיטא דאיכא שיעבוד הגוף גם קודם זמן פרעון, ומבואר בחדושי רבנו חיים הלוי זה"ל שבעות דשיעבוד הגוף דינו כדין מטלטלין, (וצפ"ט לפי מש"כ בשו"ת הרשב"א המיוחסות ס"י ס"א) דגם צמטללין מיניה איכא שיעבודא וכ"כ צנ"ק (י"ד ע"ב ד"ה אין), אלא שהנחל"ד כתב דשיטת החוס' (צ"ב קע"ה ע"ב) דאין שיעבוד צמטללין. ול"ע.

ב) והגרשש"ק (ס"י ו') ביאר שיטת החוס', דכיון דליכא תביעה על מטלטלין דוקא, וכל עיקר זכותו לנכות או קרקע או מטלטלין, א"כ א"א לחייב שבעה, כיון דעל תביעת קרקע אין שבעה, ותביעת מטלטלין ליכא כאן מאחר דהא שייך להפרע מקרקע, והשואה זה לחוב שיתן ממון או דבר אחר שפחות משו"פ ול"ה ממון, דל"ש לחייב ע"ז, ע"ש.

20. תוספות מסכת בבא מציעא דף ד עמוד ב ד"ה אין נשבעין

אין נשבעין על כפירת כו' - לספרים דגרסי בברייתא ר"ע אין להקשות הא ר"ע דריש ריבויי ומיעוטי פ"ק דשבועות (דף ד: ושם ד"ה רבי) ובפרק ג' מינים (נזיר לה. ושם) ומאן דדריש ריבויי ומיעוטי אינו ממעט קרקעות כ"א שטרות כדמוכח בפרק הגזול בתרא (ב"ק דף קיז:): והיכי קאמר הכא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וי"ל שיש לו שום מיעוט למעט קרקעות וכן צ"ל לקמן בפ' השואל (דף ק: ושם ד"ה ר"מ) אליבא דר"מ דאית ליה נשבעין אעבדים ולא אקרקעות ואף על גב דעבדים הוקשו לקרקעות לכ"ע דמהאי טעמא עבד נקנה בכסף בפ"ק דקדושין (דף כב:): אלא דר"מ דריש ריבויי ומיעוטי להוציא שטרות ויש לו שום מיעוט למעט קרקעות ובאותו מיעוט אין למעט עבדים אף על גב דהוקשו לקרקעות כדמוכח במרובה (ב"ק סג. ושם ד"ה וחד) דמאן דדריש בריבוי ומיעוט וריבוי צריך שני מיעוטי לקרקעות ועבדים ואף על גב דרשב"א היה תלמידו של ר"ע אין לחוש מה שחולק עמו והוזכר קודם דכעין זה מצינו לקמן (דף ז.) גבי שנים אדוקים בשטר דפליג רבי עם רשב"ג אביו ויש ספרים דגרסי הכא ר' יעקב.

21. תורת חיים על בבא מציעא דף ד/ב

טעמא דאמר שלש הא שתיים פטור. פ"ל מדלא קתני בשתיים דחייב דהוה רבותא דאע"ג דהילך הוא חייב ש"מ דהילך פטור ומשני דאדרבא שלש הוי רבותא טפי דקמ"ל לאפוקי מדרבי עקיבא דאמר משיב אבידה הוא ופטור קמ"ל דאפילו בשלש חייב וכ"ש בשתיים ורש"י ז"ל פירש לאפוקי מדר' עקיבא דאי תנא שתיים לא הוה פליג ר' עקיבא ולישנא דלאפוקי לא משמע כפירושו ועוד דלכאורה נראה דרבי שמעון בן אלעזר ורבי עקיבא לאו גבי הדדי הוו יתבי ואיפליגו בהך מילתא דלא יתכן שיחלוק רשב"א על רבי עקיבא רבו בפניו אלא כל חד אמר סברתו בבית מדרשו בפני עצמו והמסדר סידר דבריהם להדדי וכן משמע קצת מדקתני רשב"א אומר כו' רבי עקיבא אומר כו' ולא קתני דברי רשב"א ר' עקיבא אומר כו' משמע דכל חד אמר מילתיה באפי נפשיה וא"כ לא שייך למימר דרשב"א לא נקט שתיים אלא כי היכי דליפלוג עליה רבי עקיבא. וניחא השתא דלא תקשי מאי ס"ד דפריך הא שתיים פטור פשיטא דאיכא לשנויי דאי תני שתיים לא הוה פליג רבי עקיבא אלא צריך לומר כדפי' [דרשב"א] (דרשב"י) אמר מלתייה באפי נפשיה:

22. נחלת דוד על בבא מציעא דף ד/ב

. והסמ"ע (ס"ק נב) הוכיח מכח קושיא זו דס"ל להטור דבשטר אפילו לית ליה קרקע כלל אפילו הכי חשיב שטר כפירת שעבוד קרקעות, ופליג אדברי התוס' דכתבו להדיא דאפילו בשטר נמי אי לית ליה קרקע כלל לא הוי כפירת שעבוד קרקעות, וגם הט"ז נמשך בזה אחרי דברי הסמ"ע, וכבר צווח ע"ז הש"ך (ס"ק מט) ככרוכיא דמאי סברא הוא כלל לומר דאפילו לית ליה קרקע כלל אפ"ה יהיה השטר כפירת שעבוד קרקעות, והש"ך כתב דהטור מיירי בגווני דכתבו התוס' דהיינו באין לו בני חורין ויש לו משועבדים, וגם זה דחוק דכל כה"ג הו"ל להטור לפרושי:

23. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף ד עמוד ב

בגמ': ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות.
רבי שמשון רפאל הירש בפירושו על התורה (פר' חיי שרה) עמד בסיבת הדבר שאין נשבעין על הקרקעות, וכה מבאר, בשבועה מפקיר האדם לעונש הכליה את עצמו ואת כל רכושו, את כל הטפל לאישיותו, אם אין אמת כדבריו או אין הוא מאמת את דברתו. אולם רק מטלטלין טפלים לאדם, ויש לאל ידו להשמיד אותם בכל עת, ואילו הקרקע מאריך ימים אחרי האדם, ולכן האדם טפל לקרקע ואין הקרקע טפל לאדם, ועל כן אינו יכול לשעבד את קיום האדמה לאמיתת דברו.

24. קובץ שעורים ח"ב - סימן ז

(ב) והנה בהך דינא דמתוך שאי"ל משלם יש לפרשו בשני אופנים (א) דיכול לישבע ואינו יכול שניהן שוין בדינן דכל היכא דאינו נשבע מאיזה טעם שיהיה או מפני שאינו רוצה או מפני שאינו יכול הוא צריך לשלם ונראה שזוהי דעת תוס' פ' חזקת הבתים דף ל"ד שכתבו דהא דמתוך שאי"ל משלם הוא מסברא ולא מקרא ילפינן ליה עיי"ש ולפי"ז בודאי דברי הרא"ש הנ"ל תמוהין דכמו דע"א פוטר משבועה את היכול לישבע ה"נ יש לו לפטור את האיני יכול דאין שום הבדל ביניהן:

(ג) אבל יש לפרש דבאינו יכול לישבע ליכא כלל הך דינא דיכול ואינו נשבע שצריך לשלם דבאינו יכול ליכא חיוב שבועה כלל אלא חיוב ממון גרידא וילפינן לה מקרא דשבועת ה' תהיה בין שניהן ולא בין היורשין וגז"ה הוא דבמקום שחייב לישבע ביכול יש עליו חיוב תשלומין ולא חיוב שבועה באינו יכול:

(ד) ונראה שנחלקו הראשונים בזה אי אמרינן בגלגול שבועה מתוך שאי"ל משלם דאי נימא דהא דחייב לשלם באינו יכול לישבע הוא משום שחייב לישבע ואינו נשבע כמו ביכול א"כ ה"ה בגלגול כיון שאינו נשבע, מאיזו טעם שיהיה, השבועה שהוא חייב צריך לשלם דהא ביכול לישבע ואינו נשבע גם בגלגול שבועה צריך לשלם אבל אם נאמר דבאינו יכול לא רמי חיוב שבועה עליה כלל אלא חיוב ממון גרידא א"כ בגלגול ליתא להך

דינא דהא גלגול שבועה מסוטה ילפינן לה והתם ליכא חיוב ממון אלא חיוב שבועה, וליכא למילף מהתם לחיוב ממון כיון דחיוב שבועה ליכא באינו יכול:

(ה) וכן להיפוך בחייב שבועה ואינו יכול לישבע אם נוכל לגלגל מהטענה הזאת חיוב שבועה לטענה אחרת תלוי בזה דאי נימא דבאינו יכול לישבע חיוב שבועה רמי עליה כמו ביכול והא דצריך לשלם הוא משום שאינו נשבע השבועה המוטלת עליו שפיר אפשר לגלגל מזה חיוב שבועה על טענה אחרת אבל אי נימא דבאינו יכול אין עליו חיוב שבועה כלל אלא חיוב ממון לא שייך לגלגל מזו על טענה אחרת דאין מגלגלין אלא מחיוב שבועה ולא מחיוב ממון ועיין בחו"מ סי' צ"ד סעיף ז' שני דיעות בזה ונראה דשני הפלוגות האלו תלויין זב"ז אלא שבסמ"ע שם כתב להיפוך אבל מדברי הש"ע נראה כמ"ש:

25. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף ד עמוד א

בגמ': אלא אמר רב פפא אתי מגלגול שבועה דעד אחד.

דין זה דגלגול שבועה לומדת הגמרא במסכת קידושין מהפסוק הנאמר בפרשת סוטה (במדבר ה, כב), 'ואמרה האשה אמן אמן'.

כתב השל"ה (פר' נשא), 'גלגול שבועה - דע כי יש בזה סוד, אילו לא היה חטא אדם הראשון שגרם לחוה להיות סוטה שבא הנחש כו', אז תמיד היו נשמות חדשות ולא היו צריכין לבוא לידי גלגול, אבל בעוונותינו הרבים הם מגולגלים, והם גלגול שבועה, כי משיביעים להנשמות טרם בואן לגוף, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדה ל, ב)!'.